

„ZLEPŠILY SE MI ZNÁMKY“: ADAPTACE UKRAJINSKÝCH DĚTÍ V ČESKÝCH ŠKOLÁCH

“MY GRADES HAVE IMPROVED”: ADAPTATION OF UKRAINIAN CHILDREN IN CZECH SCHOOLS

Jana Obrovská¹, Kateřina Lojdrová¹, Oksana Stupak², Martin Fico¹

¹ Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

² Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Válečný konflikt na Ukrajině přinesl výzvu pro české školy – začlenění velkého množství ukrajinských uprchlíků. Příspěvek je založen na rozhovorech s žáky a jejich rodiči. Zjištění se soustředí na témata sociální a akademické adaptace. Školy se zaměřily primárně na sociální adaptaci ukrajinských žáků. Byť se v třídních kolektivech vyskytují problémy, ukrajinští rodiče a žáci hovoří o učitelích a české škole veskrze pozitivně. Odvrácenou stranou této adaptační strategie je snižování akademických nároků, v jejímž důsledku ukrajinští žáci i rodiče hodnotí českou školu jako snadnou.

Klíčová slova: *adaptace, ukrajinští migranti, školní vzdělávání, případové studie*

Abstract

The military conflict in Ukraine brought a challenge for Czech schools – the integration of a large number of Ukrainian refugees. This paper is based on interviews with students and their parents. The schools focused primarily on the social adaptation of Ukrainian students. Even though there are problems in class collectives, Ukrainian parents and students speak positively about teachers and Czech schools. The flip side of this adaptation strategy is the lowering of academic demands, which is why research participants consider the Czech schools to be easy.

Keywords: *adaptation, Ukrainian refugees, education, case studies*

1 ÚVOD

Začátek války na Ukrajině v únoru minulého roku zapříčinil velkou vlnu migrace ukrajinských občanů do zemí Evropské unie. Český vzdělávací systém se tak aktuálně potýká s tím, jak začlenit do českých tříd velký počet ukrajinských dětí, kterých se do školního roku 2022/2023 v září zapsalo více než 67 000 (MŠMT, 2022).

2 TEORIE

V našem příspěvku se zabýváme adaptací ukrajinských žáků do českých škol ve dvou rovinách. Akademická adaptace se vztahuje k výsledkům dosahovaným ve škole, vnímané obtížnosti výuky či srozumitelnosti materiálů a učebnic (Pho & Schartner, 2021). To, jak je jedinec schopen interakčně vyjednávat požadavky nové kultury (Ward & Rana-Deuba, 1999), jak zapadá do školního prostředí a jaké vztahy navazuje, vyjadřuje míru jeho sociokulturní adaptace. Obě roviny jsou provázané – zatímco některé studie dokládají, že je to primárně akademická adaptace, která ovlivňuje sociokulturní adaptaci (Sheng et al., 2022), jiné ukazují opačný směr tohoto vztahu (Abacioglu et al., 2019).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum vychází z kvalitativní výzkumné metodologie, specificky z designu případové studie (Stake, 1995). Tento příspěvek je založen na analýze polostrukturovaných tlumočených rozhovorů s ukrajinskými žáky (N = 19) a jejich rodiči (N = 21). Data jsme transkribovali a nechali přeložit z ukrajinštiny či ruštiny do češtiny. Při analýze dat jsme respektovali induktivní postupy otevřeného kódování a kategorizace kódů s pomocí programu Atlas.ti. Vzhledem k tomu, že kódování probíhalo v týmu, průběžně jsme diskutovali shodu kódů stejně jako i konstantně komparovali vynořující se témata mezi případy (Glaser & Strauss, 1967).

4 VÝSLEDKY

Převažující deklarované adaptační mechanismy zkoumaných škol cílí na sociální začlenění ukrajinských žáků. To se promítá do obecně pozitivního vnímání české školy, ať už samotnými ukrajinskými žáky či jejich rodiči, kteří

shodně chápou vyučující jako usměvavé a vstřícné a výuku jako zajímavou. Nicméně důraz na wellbeing žáků může mít i své nezamýšlené efekty v podobě snižování akademických nároků – všichni participantů totiž chápou českou školu jako snadnou a vzdělávací výsledky mnohých žáků se ve srovnání s jejich prospěchem na Ukrajině zlepšují. Ačkoliv ukrajinští žáci deklarovali, že se cítí dobře začlenění do českých tříd, ukazuje se, že převažují interakce s ukrajinskými spolužáky. Žáci také sdíleli negativní incidenty a etnizované provokace v interakcích s českými spolužáky (srov. Barley, 2014).

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Zjištění ukazují rozpory důrazu, který školy kladou na sociální začlenění žáků – ačkoliv tato adaptační strategie vede k celkově kladnému vnímání české školy ukrajinskými žáky i jejich rodiči, ukrajinští žáci tíhnou spíše k sobě jak ve výuce, tak ve vrstevnických vztazích. Zároveň snižování akademických nároků, které má krátkodobě pozitivní efekty, může komplikovat přechody ukrajinských žáků na střední školy. Diskutujeme implikace těchto zjištění a formulujeme doporučení pro další praxi (např. význam práce ve smíšených skupinách ve výuce a neformálních aktivit se spolužáky, diferenciaci výuky vzhledem k úrovni žáků apod.).

PODĚKOVÁNÍ

Tento příspěvek vznikl v rámci projektu NPO „Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik“, č. LX22NPO5101, financovaného Evropskou unií – Next Generation EU (MŠMT, NPO: EXCELES).

Děkujeme všem participantům za jejich ochotu se podílet na tomto výzkumu.

6 LITERATURA

- Abacioglu, C. S., Isvoranu, A.-M., Verkuyten, M., Thijs, J., & Epskamp, S. (2019). Exploring multicultural classroom dynamics: A network analysis. *Journal of School Psychology, 74*, 90–105. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2019.02.003>
- Barley, R. (2014). *Identity and social interaction in a multi-ethnic classroom*. Tufnell press.

- Glaser, B. G., & Strauss, C. (1967). *The discovery of grounded theory. Strategies for qualitative research*. Aldine publishing company.
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). (2022, 20. září). *Průběžné počty ukrajinských dětí v českých školách*. <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/prubezne-pocty-ukrajinskych-deti-v-ceskych-skolach>
- Pho, H., & Schartner, A. (2021). Social contact patterns of international students and their impact on academic adaptation. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 42(6), 489–502. <https://doi.org/10.1080/01434632.2019.1707214>
- Sheng, L., Dai, J., & Lei, J. (2022). The impacts of academic adaptation on psychological and sociocultural adaptation among international students in China: The moderating role of friendship. *International Journal of Intercultural Relations*, 89, 79–89. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2022.06.001>
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. SAGE Publications.
- Ward, C., & Rana-Deuba, A. (1999). Acculturation and adaptation revisited. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30(4), 422–442. <https://doi.org/10.1177/002202219903000400>